

Religionsvetenskap 61-90hp

Schismen 1054

En jämförande studie i splittringen mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan.

Tilda Tekkeden

C-uppsats, 7,5hp
Vårterminen 2008
Högskolan i Kalmar

Handledare: Torsten Löfstedt
Examinator: Roland Hallgren
Humanvetenskapliga institutionen

HÖGSKOLAN I KALMAR

Humanvetenskapliga Institutionen

Arbetets art: C-uppsats, 7,5hp

Titel: Schismen 1054

Författare: Tilda Tekkeden

Handledare: Torsten Löfstedt

Examinator: Roland Hallgren

ABSTRACT

År 1054 skedde en splittring mellan kristendomens två största inriktningar, den ortodoxa och den katolska kyrkan. Detta skedde efter århundraden av oenigheter, missförstånd, maktkamper med mera. Förutom maktkamperna berör konflikterna Kristi natur och Filioque tillägget. Uppsatsen berör även relationerna mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan efter splittringen. Undersökningen visar att det finns skillnader i hur olika författare återger de historiska händelserna. Detta förstärker bilden av två kyrkor som inte är eniga om vems fel splittringen var och vilka händelser som var mest avgörande.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING.....	3
2 METOD	5
3 RELATIONERNA MELLAN KYRKORNA EFTER SPLITTRINGEN.....	6
4 DEN HISTORISKA BAKGRUNDEN TILL SCHISMEN.....	10
4.1 Konflikten om Kristi natur.....	10
4.2 Filioque kontroversen	13
4.3 Maktkamperna	15
4.4 Schismen 1054.....	20
5 DISKUSSION.....	23
6 SAMMANFATTNING.....	28
7 BIBLIOGRAFI	29
7.1 Tryckta böcker	29
7.2 Internet	30

1 INLEDNING

Splittringen mellan kristendomens två största inriktningar, den ortodoxa och den romersk-katolska kyrkan, är ett resultat av århundraden av religiösa och politiska tvister som inte går att förklara på ett enkelt sätt. Det går helt enkelt inte att peka ut en eller några enskilda händelser som varit avgörande, utan det är en lång process av meningsskiljaktigheter, missförstånd, maktkamper med mera som ligger som grund. Att det kan finnas så starka oenigheter mellan två grupper som bekänner sig till en och samma tro, att det skapar fientlighet mellan dem i flera århundraden är något som alltid har fascinerat mig. Därför kommer denna uppsats att försöka svara på frågorna: *Vad ligger egentligen bakom splittringen mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan?* och *Hur har relationerna mellan dessa två grupper sett ut sedan de splittrades?*

Tyngdpunkten har jag valt att lägga på den förstnämnda frågan eftersom den intresserar mig mest. Olika författare inom ämnet lägger tyngdpunkten i olika händelser. Detta tyder på att den ortodoxa och den katolska kyrkan inte är helt överens om vilka händelser som var mest avgörande för splittringen. Samtidigt verkar de acceptera varandras kyrka olika mycket efter splittringen. Genom att jämföra olika författares syner på schismen hoppas jag kunna ge en nyanserad bild av bakgrunden till splittringen.

Händelserna bakom den stora schismen mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan kan härledas ända tillbaka till det första århundradet efter Jesus uppståndelse, även om det på den tiden inte fanns något som hette katolicism eller ortodoxi. Det går inte att ange ett exakt datum för när den slutliga splittringen skedde, men traditionellt anges år 1054 som en början då båda sidorna bannlyste varandra, med ett ”slut” i början på 1400-talet. För att uppsatsen inte ska bli för omfattande har jag dock valt att begränsa den historiska återgivningen av orsakerna till splittringen till en tidsperiod mellan 300-talet och år 1204 då det ortodoxa Konstantinopel plundrades.

Det finns flera olika självständiga kyrkor som kallar sig ortodoxa. Exempel på sådana är de orientaliska ortodoxa kyrkorna som till exempel de assyrisk och syrisk ortodoxa

kyrkorna.¹ Då dessa hamnar utanför ämnet kommer jag inte att beröra dem. När jag talar om den ortodoxa kyrkan i denna uppsats syftar jag på de chalcedonisk ortodoxa kyrkorna och särskilt de grekisk talande ortodoxa med huvudsäte i Konstantinopel.² Detta eftersom konflikterna som denna uppsats behandlar uppstod mellan grekerna på den ortodoxa sidan och romarna på den katolska sidan. Jag kommer ibland att benämna den ortodoxa kyrkan som Konstantinopel och den katolska kyrkan som Rom. Detta gör jag både för enkelhetens skull men också för att konflikterna från början var rent geografiska som sedan övergick till en delad kyrka.

¹ Ware, 2000, s. 9f

² a.a., s. 10

2 METOD

Det är svårt att avgöra vems fel splittringen mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan är eftersom båda kyrkorna skyller på varandra. Olika författare lägger tyngdpunkten i olika händelser och konflikter och en enskild konflikt kan inte pekas ut som ensam orsak för den slutliga splittringen. Enligt Florén och Ågren är en process en rad olika händelser som slutligen leder till förändring³ och splittringen mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan var en lång process. Denna uppsats ger en översikt över denna process.

Därför liknar denna uppsats en händelsehistoria vilket är ett undersökningssätt som innebär att en händelse som bidragit till förändring i samhället granskas närmare.⁴ Denna uppsats liknar detta arbetssätt med skillnaden att en rad av händelser tas upp, eftersom det inte finns en ensam avgörande konflikt för splittringen. Konflikter som ledde till splittringen mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan har påverkat människors liv eftersom kyrkan rent allmänt påverkat samhället under många århundraden.

Den ortodoxa kyrkan skriven av Kallistos Ware och *Katolska kyrkans historia* skriven av J. Derek Holmes och Bernard W. Bickers är de två böcker jag använder mest i min uppsats. Anledningen till detta är att dessa böcker har gett den mest omfattande informationen om respektive kyrkas historia. Wares bok berättar om den ortodoxa kyrkans uppbyggnad och vad som är viktigt för den, som till exempel patriarkerna, medan Holmes och Bickers har mycket fokus på påvedömet och dess utveckling som är viktig för den katolska kyrkan. Samtidigt berättar båda författarna om konflikterna som ledde till den slutliga splittringen. Även om böckerna på många sätt har kompletterat varandra just för att de berättat om varje kyrkas historia samtidigt som de berättat om splittringen mellan dem har de tillsammans gett en nyanserad bild av orsakerna till splittringen eftersom de haft olika mycket fokus på olika konflikter.

³ Florén och Ågren, 1998, s. 34

⁴ a.a., s. 26

Kallistos Ware blev prästvigd och munk år 1966 efter att ha varit kristen ortodox kristen i åtta år. Han har varit både universitetslektor med särskild inriktning mot österländsk ortodoxi och själavårdare för den grekiska församlingen i Oxford sedan 1966. Titulärbiskop av Diokleia och biträdande biskop i det ortodoxa ärkestiftet av Thyateria och Storbritannien blev han år 1982.⁵ J. Derek Holmes och Bernard W. Bickers har båda varit universitetslektorer i kyrkohistoria i Durham.⁶ Även Nicolas Zernovs bok *Den ortodoxa kyrkan* är viktig för uppsatsen och Zernov är ortodox teolog och lektor⁷. Övriga författare kommer att presenteras i fotnoter. I de fall då beskrivning av författare saknas beror det på att information om dem inte gått att hitta, men då dessa endast använts mycket lite i arbetet kan man bortse från detta.

⁵ Ware, 2000, se bakre omslaget till *Den ortodoxa kyrkan*.

⁶ Holmes och Bickers, 2006, se bakre omslaget till *Katolska kyrkans historia*.

⁷ Zernov, 1955, se bakre omslaget av hans bok *Den ortodoxa kyrkan*.

3 RELATIONERNA MELLAN KYRKORNA EFTER SPLITTRINGEN

Flera försök till försoning mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan har gjorts sedan de splittrades år 1054. Enligt Zernov har den katolska kyrkan flera gånger försök få den ortodoxa kyrkan att erkänna Roms ledning. Rom har gjort flera försök för att få den ortodoxa kyrkan att underkasta sig men de har alltid vägrat. Katolska kyrkan har genom både smicker, löften och hot försökt få ortodoxa kyrkan att byta ut sina egna traditioner mot katolska och talat illa om den ortodoxa tron. Ortodoxa kyrkan har å andra sidan vägrat att förlåta det som hänt och har helst velat bli lämnade ifred för att kunna sköta sig själva. Den moraliska gemenskapen mellan den ortodoxa och katolska kyrkan har förnekats och katolsk tillbedjan till påven har anklagats för att vara avgudadyrkan av den ortodoxa kyrkan.⁸

Enligt *Katolska Kyrkans Katekes* är dock gemenskapen med den ortodoxa kyrkan mycket djup. En gemenskap finns redan mellan den katolska kyrkan och alla kyrkor som tror på Kristus och har mottagit ett rätt dop, även om denna gemenskap har sina brister. Det krävs inte så mycket för att ortodoxa kyrkan ska bli fulländad så att de kan fira nattvarden tillsammans med den katolska kyrkan.⁹ Vad 'rätt dop' innebär finns dock inte förklarat.

Trots att flera försoningsförsök mellan kyrkorna har gjorts sedan de splittrades år 1054 uppstod en konflikt på 1500-talet som skapade ännu en oenighet mellan de redan splittrade ortodoxa och kristna. Efter den gregorianska kalenderreformationen år 1582, uppkallad efter påven Gregorius XIII, började påsken inom den katolska kyrkan och andra västliga kyrkor att firas vid en annan tidpunkt än de ortodoxa kyrkorna.¹⁰ I stort sett alla ortodoxa kyrkor följer dock fortfarande den gamla julianska kalendern.¹¹ Diskussionen om vilket sätt som är det rätta för att räkna ut påskens datum dök för första

⁸ Zernov, 1955, s. 31f

⁹ *Katolska Kyrkans Katekes*, 1996, s. 245f

¹⁰ a.a., s. 336

¹¹ Artman m. fl. 1988, s. 78f

gången upp redan i mitten på 100-talet mellan Mindre Asien och Rom.¹² Enligt Chidester var en anledning till att denna diskussion uppkom att påsken firades vid olika datum av kristna i Mindre Asien och övriga kristna i bland annat Rom, vilket skapade oenigheter i det romerska riket. Den judiska månkalendern låg som grund för alla kristna och skillnaden mellan dem var att man i Mindre Asien firade påsk på den fjortonde dagen i den judiska månaden Nisan, oavsett vilken veckodag den inföll på, medan övriga kristna firade påsk på den första söndagen efter den fjortonde Nisan.¹³ Trots oenigheter bestämde man att påsken skulle firas på första söndagen efter första fullmånen efter vårdagjämningen under kyrkomötet i Nicaea år 325.¹⁴ Diskussionerna dök alltså upp igen på 1500-talet och skapade fler oenigheter mellan kyrkorna. Enligt *Katolska Kyrkans Katekes* försöker både de västliga och de ortodoxa kyrkorna enas igen efter 1500-talets konflikt för att kunna fira Kristus uppståndelse gemensamt.¹⁵

Den 7 december 1965 gjorde påven Paulus VI och den ekumeniske patriarken¹⁶ Athenagoras ett gemensamt uttalande, vilket kom att bli ett historiskt ögonblick. I uttalandet önskade de att minnena av bannlysningarna från år 1054 skulle bli utplånade ur kyrkans hjärta, eftersom att de annars kan stå i vägen för bättre kontakt mellan kyrkorna.¹⁷ Relationerna mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan hade sedan splittringen år 1054 varit förstörda; genom att påven och patriarken återkallade de ömsesidiga bannlysningarna visade de att båda sidorna var beredda att glömma och förlåta det som hänt.

¹² Chadwick, 2003, s. 8 och 14. Henry Chadwick är professor i teologi, se bokomslag till hans bok *East and West: The making of a rift in the church*, 2003.

¹³ Chidester, 2000, s. 61. David Chidester är professor i jämförande religionsvetenskap och har vunnit priser i för sina framstående studier i religion, se baksidan av hans bok *Christianity – A global history*, 2000.

¹⁴ Olivestam m.fl. 2002, s. 46. Carl Eber Olivestam är doktor i religionsvetenskap, Mimmi Eriksson är filosofie kandidat med religions- och beteendevetenskaplig inriktning och Stig Lindholm var docent inom kyrkokunskapsområdet och teologie doktor, se baksidan på *Från kyrka till wellbeing*, 2002.

¹⁵ *Katolska Kyrkans Katekes*, 1996, s. 336

¹⁶ Patriarken av Konstantinopel brukar kallas för den ekumeniske vilket innebär att han har en hedersställning bland alla ortodoxa samfund. Denna hedersställning har han haft ända sedan splittringen mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan. Trots sin hedersställning har den ekumeniske patriarken inte någon rätt att blanda sig i andra kyrkors inre angelägenheter. Se Ware, 2000, s. 13

¹⁷ Holmes och Bickers, 2006, s. 86

Kyrkornas världsråd bidrog till närmandet mellan den romersk-katolska och den ortodoxa kyrkan då Roms officiella kontakter med Kyrkornas världsråd hade intensifierats under denna tid då uttalandet skedde.¹⁸ Kyrkornas världsråd bildades år 1948 och nästan alla ortodoxa kyrkor i världen är medlemmar där och även om den romersk-katolska kyrkan inte är medlem har de i över fyrtio år haft ett nära samarbete med världsrådet och har alltid representanter närvarande vid konferenser.¹⁹ Målet för Kyrkornas världsråd är att förstärka brödrskapet mellan kyrkorna.²⁰

Som det står på den grekisk ortodoxa kyrkans officiella hemsida i Sverige uppskattades inte Athenagoras och påvens gemensamma uttalande år 1966 av alla ortodoxa. Efter uttalandet slutade Athenagoras namn tillfälligt att äminnas i alla kloster på det Heliga Berget Athos som kallas Ortodoxa Kyrkans hjärta. Trots detta visade Athenagoras symboliskt att han ansåg att påven var en del av kyrkan när han bestämde sig för att skriva in påvens namn i förbönslistan. År 1987 ledde Athenagoras efterföljare Demetrios en mässa tillsammans med påven Johannes Paulus II. Detta gjorde Demetrios efter att ha sagt att en döende ortodox skulle kunna ta emot den heliga nattvarden från en romersk-katolsk präst. Han gick därmed steget längre än Athenagoras i sitt förtydligande av sin ekumeniska tro.²¹ Ware nämner endast att konservativa ortodoxa i Grekland angrep Athenagoras för att han försökte närma sig Rom.²² Holmes och Bickers nämner dock inte ogillandet alls.

Enligt Zernov är det första steget för försoning mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan att båda sidorna lär känna varandra bättre, för att kunna återupprätta den tillit och kärlek som en gång fanns.²³

¹⁸ Persson, 1967, s. 57. Per Persson är professor, se bakre omslaget av hans bok *Kyrkorna i världen*, 1967.

¹⁹ Det kan tilläggas att 349 kyrkor från mer än 110 länder är medlemmar i världsrådet, vilket omfattar cirka 560 miljoner kristna. Se <http://www.oikoumene.org/en/who-are-we/background/frequently-asked-questions.html#c14043>

²⁰ <http://www.oikoumene.org/en/who-are-we/background.html>

²¹ <http://www.ortodoxakyrkan.se/omort/Gk.htm> Ekumenik = arbete för enhet inom den kristna kyrkan, ekumenisk = samkristen, se *Svenska akademins ordlista*, 1998.

²² Ware, 2000, s. 134

²³ Zernov, 1955, s. 32

4 DEN HISTORISKA BAKGRUNDEN TILL SCHISMEN

4.1 Konflikten om Kristi natur

Ware skriver att kristna levde under hot och förföljelse under kyrkans första trehundra år. Kejsaren Konstantin blev den första romerske kejsaren att anta den kristna tron och tillsammans med sin medkejsare Licinius gjorde han år 313 kristendomen till en officiellt tillåten religion. Kejsaren Konstantins vilja var att göra den kristna tron till den mest framstående i det romerska riket och femtio år efter hans död blev kristendomen den enda officiellt erkända religionen i det romerska riket. År 324 flyttade Konstantin romerska rikets huvudstad från Italien till Bosporens strand där han år 330 invigde staden Konstantinopel. Skälen till detta var både politiska och ekonomiska men också religiösa, då han ansåg att det fanns för många hedniska minnen i Rom för att staden skulle kunna bli ett centrum för det kristna riket. Konstantin ville att romarriket skulle bli kristet på ortodoxa grunder.²⁴ Enligt Holmes och Bickers valde kejsaren Konstantin den nya stadens position utifrån möjligheterna att få förstahandskunskaper om de frågor som hotade att dela kyrkans enhet.

När Konstantin år 324 hade flyttat regeringssätet dök ett av de första hoten mot kyrkans enhet upp. En präst vid namn Arius i Alexandria gjorde uttalanden om Kristi natur som fördömdes av hans egen biskop Alexander. Arius menade att Sonen inte är Gud på samma sätt som Fadern eftersom att Sonen är en skapad varelse. Andra kristna ansåg att detta påstående var felaktigt, för att det förnekar Sonens gudomlighet. Konflikten hotade att splittra kyrkan vilket Konstantin ville undvika. Därför sammankallade han det första allmänna konciliet där biskoparna som representerade kyrkan i dess helhet samlades för att formulera läran.²⁵ Detta för att skapa en enhet i tron och för att utesluta felaktiga uppfattningar som kunde splittra denna enhet.²⁶

²⁴ Ware, 2000, s. 20ff

²⁵ Holmes och Bickers, 2006, s. 41

²⁶ Ware, 2000, s. 25

Det första allmänna konciliet hölls i Nicaea år 325 där ungefär trehundra biskopar deltog. Dessa biskopar fördömde snabbt Arius uttalande, men det var svårare än det hade förväntat sig att komma överens om en definition om Kristi natur.²⁷ Enligt Chadwick var det Arius själv som hjälpte beslutstagarna att komma fram till en definition om Kristus natur genom att berätta vad motsatsen till hans påstående var. Det visade sig att beslutstagarna kände sig tilltalade av denna motsats som sa att Sonen är ett med Fadern, vilket resulterade i att det var den definitionen som skrevs in i den nicenska trosbekännelsen som skapades under kyrkomötet.²⁸ De grekisk ortodoxa fäderna tog fram en definition om Kristi natur som sa att endast Gud kan frälsa människan, vilket innebär att Kristus måste vara Gud för att kunna göra detta. Samtidigt som Kristus är Gud måste han också vara fullständigt människa för att människor ska kunna ta del av hans handlingar. Konciliet fastslog alltså att Sonen är Gud precis som Fadern och att han är av samma väsen som Fadern, Sonen är född och inte skapad. Trots att man tagit ett beslut som skulle ena alla dök diskussionerna om Kristi natur upp igen.

Vid det tredje allmänna kyrkomötet i Efesos år 431 hade konflikten om Kristi natur två huvudpersoner. Dessa var Nestorios, biskop av Konstantinopel, och Kyrillos, biskop av Alexandria. Nestorios gjorde i sitt synsätt en så stor skillnad mellan Kristus mänsklighet och gudomlighet att det medförde att Kristus framställdes som två personer i en och samma kropp. Kyrillos å andra sidan talade inte lika mycket om Kristus mänsklighet som Nestorios gjorde. Han lade inte så stor vikt vid skillnaden mellan Kristus vad gäller hans mänsklighet och gudomlighet utan fokuserade på enheten i hans person istället. Kyrkan var medveten om att båda sidornas åsikter kunde leda till heresi om de gick för långt men ansåg att båda behövdes för att få en balanserad bild av Kristus. Dessa oenigheter skapade en konflikt inom kyrkan vilken förvärrades när Nestorios gick emot den rådande uppfattningen om Jungfru Maria som Gudsmoder.

Nestorios ville inte blanda ihop Kristus mänsklighet och gudomlighet, vilket han ansåg att man gjorde genom att kalla Maria för Gudsmoder. Han ansåg att hon endast är mor till

²⁷ Holmes och Bickers, 2006, s. 41

²⁸ Chadwick, 2003, s. 14

Kristus mänskliga sida och därför borde kallas för människomoder. Kyrillos gick emot Nestorios genom att påpeka att Kristus var Gud och människa på en och samma gång så fort han föddes. Därför menade han med stöd från kyrkomötet att Maria måste vara Gudsmoder och att allt annat är att skapa en mur inom Kristus och dela honom i två. Denna gång ansåg kyrkomötet att Kyrillos hade rätt men konflikterna fortsatte ändå.²⁹

Vid ett allmänt kyrkomöte år 451 i Chalcedon fick man ta ett nytt beslut om Kristi natur eftersom att konflikten hade dykt upp igen år 446. Under mötet togs följande trosdeklaration fram:³⁰

”Vi lär och förkunnar en och samme Kristus i två naturer utan sammanblandning eller förvandling, odelad och odelbar, förenad i en person och därvid blir skillnaden mellan naturerna ingalunda upphävd utan det som är utmärkande för båda naturerna upprätthålls och förenas i en enda person och en enda hypostas.”³¹

Även om denna definition blev den officiella läran om Kristi natur vid det allmänna kyrkomötet i Chalcedon, var fortfarande inte alla överens vilket innebar att konflikten inte var över än. Monofysiterna förkastade definitionen och under de följande tvåhundra åren uppstod fler diskussioner och konflikter i ämnet inom hela kyrkan.³² Monofysiter anser att Kristus bara har en natur och inte två; till monofysiterna hör till exempel den syriansk ortodoxa kyrkan.³³ Även om konflikterna om Kristi natur fortsatte inom kyrkan kommer denna uppsats inte att behandla detta mer eftersom att det skulle behöva en hel uppsats i sig.

²⁹ Ware, 2000, s. 26ff Det kan tilläggas att Nestorios efterföljare bildade det samfund som vi idag känner som den Assyrisk ortodoxa kyrkan. Detta samfund är en Nestoriansk kyrka och de betraktas som duofysiter vilket innebär att Kristus anses har två naturer. Se Olivestam m.fl. 2002, s. 75f

³⁰ Holmes och Bickers, 2006, s. 46f och Olivestam m.fl., 2002, s. 10

³¹ a.a., s. 47

³² a.a., s. 47

³³ Olivestam m.fl. 2002, s. 76f

4.2 Filioque kontroversen

Det andra allmänna kyrkomötet hölls i Konstantinopel år 381 och då var läran om den Helige Anden fokus. Vid mötet fastställdes att den Helige Anden är Gud precis som Fadern och Sonen är Gud och att den Helige Anden utgår av Fadern, vilket skrevs in i den nicenska trosbekännelsen. Därmed var läran om treenigheten formulerad.³⁴

Augustinus prästvigdes år 391 och blev snabbt därefter hjälpbiskop i Hippo i Nordafrika, och har haft stort inflytande i teologi.³⁵ Enligt Chadwick ville Augustinus bevara jämlikheten mellan Fadern, Sonen och den Helige Anden för att utesluta en ariansk tolkning som förnekar Sonens gudomlighet. Detta åstadkom han genom att hävda att den Helige Anden inte bara utgår från Fadern utan också från Sonen. Grunden för Augustinus påstående låg i att Sonen gav den Helige Anden till apostlarna som en gåva, detta med hänvisning till Joh 20.22. Augustinus begrepp ”och från Sonen” heter på latin ’Filioque’ vilket är ett begrepp man brukar använda när man talar om tillägget.

Hans påstående ogillades dock av grekiska teologer som nu började tvivla på hans teologi rent allmänt, som bland annat handlar om människans frälsning och om synden. Enligt Chadwick menar Augustinus inte att Filioque är en fördom mot Guds monarki, då Augustinus i sin bok *De Trinitate* skriver att Fadern ensam är den ursprungliga källan till både Sonen och den Helige Anden, det vill säga att Sonen inte är grund till den Helige Anden såsom Fadern är. Augustinus räknade inte med att grekiska teologer skulle finna Filioque förkastligt.³⁶ Den ortodoxa kyrkan menar att det är heresi att påstå att den Helige Anden utgår från Sonen också, eftersom detta är teologiskt fel. Även om det finns vissa ortodoxa som anser att Filioque inte är heresi, utan att det är en tillåten uppfattning, betraktar de inte tillägget som legitimt. En stor anledning till ortodoxa kyrkans motstånd mot Filioque var att de ansåg att om ändringar i trosbekännelsen skulle göras skulle detta beslutas vid ett allmänt kyrkomöte eftersom trosbekännelsen är hela kyrkans egendom.³⁷

³⁴ Ware, 2000, s. 27f

³⁵ Holmes och Bickers, 2006, s. 50ff

³⁶ Chadwick, 2003, s. 27f

³⁷ Ware, 2000, s. 56f

Enligt Chadwick blev Augustinus inte störd av att det fanns skillnader mellan kyrkornas liturgi och att han därmed inte förstod varför kyrkan strävade efter enhetligt kyrkbruk. För att kunna slå tillbaka mot arianismen var det nödvändigt att fastställa att den Helige Anden utgår från Sonen också enligt Augustinus. Filioque antogs bland annat av den spanska kungen Reccared i Spanien i Toledo år 589 för att bli av med arianismen i Spanien.³⁸ Trots att Filioque inte officiellt antogs av Rom förrän i början på 1000-talet³⁹ började tillägget gradvis accepteras av Rom efter att det antagits i Spanien år 589 och det började läras ut under missionsresor. Rom ansåg att det både var naturligt och nödvändigt med ett tillägg, trots att det var just ett tillägg, vilket Konstantinopel förkastade eftersom att de ansåg att Filioque var teologiskt osunt.⁴⁰

Både tyskar ur det Heliga romerska riket och greker gjorde missionsresor till Bulgarien på 800-talet. Där uppstod snart konflikter mellan dem eftersom tyskarna använde Filioque i trosbekännelsen och lärde ut detta på sina missionsresor medan grekerna inte gjorde det. Både Rom och Konstantinopel ville att Bulgarien skulle följa just deras lagar och år 865 blev Bulgariens ledare Boris döpt av grekerna under tvång enligt Ware. Boris ville nämligen bli döpt av tyskarna vilket grekerna inte accepterade. Konstantinopel hotade honom med invasion vilket gjorde att han motvilligt gick med på grekiskt dop. När Konstantinopel vägrade låta Bulgariens kyrka vara självständig vände sig Boris till Rom som tog tillfället i akt att gå emot Konstantinopel genom att påven Nikolaus, som var verksam år 858-867, gav sitt fulla stöd till tyskarna när de krävde att Filioque skulle införas i Bulgarien.

Påvestolen, som sedan år 808 hade varit neutral och medlat mellan franker och greker, var genom Nikolaus stöd till tyskarnas krav inte längre opartisk. Nikolaus gav sitt stöd till införandet av Filioque i Bulgarien trots att tilläget inte officiellt antogs i Rom förrän i början av 1000-talet genom påvedörets beslut. Trots detta utvisades de tyska missionärerna från Bulgarien år 870 då Boris förstod att han inte skulle få så mycket självständighet som han önskade. Bulgarien fick istället tillhöra Konstantinopel och

³⁸ Chadwick, 2003, s. 32

³⁹ Ware, 2000, s. 62

⁴⁰ Holmes och Bickers, 2006, s. 84

Filioque slutade användas i landet. Konflikten om Filioque fortsatte och övergick så småningom till tvister om påvedömet.⁴¹

4.3 Maktkamperna

Enligt Zernov har den ortodoxa och den katolska kyrkan alltid skyllt på varandra för att deras enhet splittrades. Den ortodoxa kyrkan anklagar den katolska kyrkan för högmod, stolthet och att de har förvrängt sin tro genom skadliga ändringar och därmed tagit avstånd från fornkyrkans sunda tradition. Den katolska kyrkan har svarat med att beskylla den ortodoxa kyrkan för att alltid ha underkastat sig världslig makt istället för att gå in under påvens ledarskap, vilket de anser vara opassande.⁴²

Den ortodoxa kyrkan har inte en central organisation med en kyrkofurste som ensam styr hela organisationen. En motsvarighet för den katolska kyrkans påve finns alltså inte i den ortodoxa kyrkan. Den ortodoxa kyrkans decentraliserade system där varje lokal kyrka är självständig gör det lätt för kyrkorna att anpassas till olika förhållanden. Patriarken av Konstantinopel har fått en hedersställning bland ortodoxa efter splittringen med katolicismen, men han har inte rätt att blanda sig i kyrkornas egna angelägenheter.⁴³

Den ortodoxa kyrkans organisation består av patriarker och metropoliter⁴⁴ som alla, med tanke på gudomlig rätt, är likställda. Detta innebär att alla biskopar inklusive patriarken, som också är biskop, är gudomligt utvalda för att undervisa i tron. Patriarken som har den högsta positionen bland biskoparna har inga befogenheter att ensam ta beslut när tvister uppstår i de olika stiftet, utan varje biskop har lika rätt att uttrycka sin åsikt och besluten tas gemensamt. Påven betraktas av den ortodoxa kyrkan som en biskop och han har den främsta hedersplatsen men hans auktoritet som inom den romersk-katolska kyrkan slutgiltigt fastslogs år 1870 accepteras inte. Den ortodoxa kyrkan anser att påven har förvandlats till en överhöghet i frågor om makt och rättsskipning vilket de är starka

⁴¹ Ware, 2000, s. 59ff

⁴² Zernov, 1955, s. 20f

⁴³ Ware, 2000, s. 13. Vad Ware menar med lokal kyrka som är självständig framgår inte. Om det är varje församling eller varje stift som är självständig.

⁴⁴ Metropolit = överbiskop under patriarken, se *Svenska akademins ordlista*, 1998.

motståndare till. Även om den ortodoxa kyrkan, precis som den katolska kyrkan, anser att Paulus och Petrus är de främsta av apostlarna anser de inte att påven är apostlarnas enda efterföljare. Alla biskopar är Paulus och Petrus efterföljare enligt den ortodoxa kyrkan. Påven betraktas av den ortodoxa kyrkan som den främste biskopen i kyrkan men han är inte någon 'överhöghet' utan den främste av jämlikar.⁴⁵

Roms biskopssäte anses av Rom vara det enda betydelsefulla biskopssäte som var apostoliskt grundad. Den katolska kyrkan ser kyrkan mer som Påvens monarki än som en gemenskap av jämlikar. Påvedömet var ansvarigt för att romarrikets andliga och politiska liv skulle vara stabilt. I början utgick påvens befallningar till hans egna underlydande i Rom och så länge han höll sig till det var det inte något problem för Konstantinopel. Så fort påven ställde krav på makt utanför Rom och började ge befallningar åt andra världsliga regenter stötte han på motstånd från de grekiska patriarkerna. Påven såg detta som hans rätt och ofelbarheten betraktade han som sitt eget privilegium. Den ortodoxa kyrkan anser att påven är den främste av jämlikar, men inget mer. Han har ingen rätt att ta slutliga beslut gällande olika trosfrågor, utan detta var biskoparnas uppgift i kyrkomötena enligt den ortodoxa kyrkan.⁴⁶

Enligt Holmes och Bickers betonade kejsaren Konstantin de växande skillnaderna mellan romarna och grekerna genom att han grundade Konstantinopel och därmed flyttade imperiets tyngdpunkt närmare grekerna, vilket skedde redan i början på 300-talet. Framåt mitten på 300-talet ökade den romerske biskopen Damasus positionerna genom att tala om de andra biskoparna som söner. Dessutom betonade han Petrus och Paulus betydelse genom att skapa termen 'apostlastolen', vilket betyder påvestolen, för biskopssätet i Rom. Efter detta talade man om primatet, genom vilken Rom fick sin höga status som Damasus påstod var Guds vilja snarare än att man vid ett kyrkomöte beslutat det. Damasus vana att tala om de andra biskoparna som söner ökade betydelsen av titeln påve när den togs i bruk av Siricius under hans påvedöme år 384-399, eftersom påve betyder fader. I början på 400-talet fick påvens ökade auktoritet i Rom ett uppsving då påven Innocentius under

⁴⁵ Ware, 2000, s. 32f

⁴⁶ a.a., s. 52ff

sin regeringstid år 402-417 ansåg att större anspråk skulle skickas till honom för bedömning. Därefter tog han själv ett beslut som ingen biskop hade rätt att gå emot eller bortse ifrån. Vidare hävdade Bonifatius I under sin tid som påve år 418-422 att påvens beslut inte gick att överklaga och att den romerska kyrkan därmed hade högst auktoritet.

Splittringen mellan Konstantinopel och Rom blev allt tydligare under påven Leo den Stores tid år 440-460. Leo menade att en påve är Petrus efterträdare och har därmed hans auktoritet och företräde, samtidigt som alla biskopar delar den prästerliga omsorgen om kyrkan. Påvens speciella status i kyrkan ansågs vara formellt erkänt då kyrkomötet i Chalcedon⁴⁷ accepterade påven Leos anspråk. Detta accepterades dock aldrig i Konstantinopel.⁴⁸

I slutet på 500-talet fick påvedömet ännu ett kraftigt uppsving. Denna gång var det Gregorius den Store som var ansvarig. Bilden av en påve som blandade sig i både världsliga och andliga frågor förstärktes under Gregorius tid som påve år 590-604. Kejsaren i Konstantinopel hade en ställföreträdare i Ravenna strax utanför Rom som var ansvarig för att upprätta lag och ordning, då allt av betydelse skulle hänvisas till honom. Gregorius hindrade dock detta genom att ta sig an problemen på egen hand. På detta sätt utnyttjade han Konstantinopels svaghet för att förstärka sin auktoritet i Rom. Dessutom bedrev Gregorius missionsverksamhet för samma syfte. Han ville sprida kristendomen i områden runt Rom och skapa folk som var helt lojala mot påvedömet i Rom, vilket skulle öka påvens makt.⁴⁹

Stridigheterna mellan Konstantinopel och Rom blossade upp igen i början på 700-talet då kejsaren Leo III i Konstantinopel beordrade sin ställföreträdare att höja skatterna i Rom och bli bättre på att samla in dessa, vilket påven Gregorius II vägrade tillåta. Vidare kom troligen en allvarligare attack från Leo III som nu beordrade påven att förstöra alla ikoner och statyer i Rom. Detta efter att kejsaren hade beordrat att man skulle förstöra en enorm

⁴⁷ Det hölls ett allmänt kyrkomöte i Chalcedon år 451, se Olivestam, 2002, s. 10. Antagligen syftar Holmes och Bickers på detta möte eftersom att de skriver att påvens speciella status inom kyrkan blev formellt erkänt.

⁴⁸ Holmes och Bickers, 2006, s. 48ff

⁴⁹ a.a., s. 62ff

ikon utanför grindarna till palatset i Konstantinopel vilket hade skapat stridigheter inom den ortodoxa kyrkan som kom att pågå i över hundra år.

När påven vägrade förstöra alla ikoner och statyer i Rom, som kejsaren hade beordrat, eskalerade stridigheterna mellan städerna Rom och Konstantinopel. Leo III beslagtogs då en del egendom på Sicilien för att göra en omorganisation av kyrkan i Syditalien. Kejsaren ville minska deras beroende av påvedömet för att de istället skulle bli mer beroende av honom. Dessa konflikter försvårade kommunikationen mellan kejsaren och påven och det ökade främlingskapet mellan Konstantinopel och Rom. Dessutom blev det näst intill omöjligt för påven att be kejsaren om hjälp om det skulle behövas.

I slutet på 750-talet gick frankernas ledare Pippin med på att hjälpa Rom när lombarderna invaderade området runtomkring Rom. Påven hade inte kunnat vända sig till Konstantinopel för hjälp eftersom splittringen mellan Rom och Konstantinopel hade blivit allt större. För att Pippin skulle skydda Rom ville han bli erkänd som kristen härskare. Dessutom ville han vara säker på att hans söner skulle få efterträda honom. Genom att Pippin och hans söner blev smorda år 754 i Ponthion fick Pippin ett högtidligt tecken på hans position som kristen härskare och hans söner fick successionsrätt. Efter smörjningen besegrade Pippin lombarderna så påven fick tillbaka det område han gjorde anspråk på. Skapandet av ett imperium i Rom hade börjat i och med denna nya allians. Ett nytt imperium i Rom tog dem ett steg närmare att inte stå i något beroendeförhållande till Konstantinopel.

År 796 blev Leo III utsedd till påve men det var inte helt utan motstånd. Anhängare till påven Hadrianus, som Leo III tog över efter när Hadrianus dog år 796, började sprida rykten om Leos personliga moral. Hadrianus anhängare ifrågasatte om Leo III skulle få fortsätta som påve eftersom att de var osäkra på om valet av honom var lagligt. År 800 leddes en rättegång av Karl, son till bortgångne Pippin, i Rom där Leo III skulle få bevisa sin oskuld. Leo III hade tidigare bett Karl om hjälp då han ansåg att ryktena var felaktiga. Det hela slutade med att Leo III inte blev ställd inför rätta eftersom att man ansåg att hans eget uttalande om att vara oskyldig var tillräckligt. Detta innebar att framtida påvar kunde

hänvisa till denna händelse och intyga att en påve inte kan bli dömd av någon. Senare samma år kröntes Karl till helig romersk kejsare av Leo III.⁵⁰

Konflikten om påvedömet blev dock inte offentlig förrän på 850-talet då den så kallade Fotios konflikten utbröt. Fotios utsågs till ny patriark i Konstantinopel år 858 och strax därefter blev han indragen i en tvist med påven Nikolaus I som var verksam år 858-867. Anhängarna till den föregående patriarken Ignatios hade inte accepterat hans landsförvisning som kejsaren hade utfärdat och betraktade därför den nytillträdde Fotios som en inkräktare. Påven Nikolaus bestämde sig för att undersöka konflikten mellan dessa patriarker, efter att han fått ett brev från Fotios som ville få sitt tillträde erkänt.

Fotios bjöd in legaterna till ett lokalt kyrkomöte i Konstantinopel där han behandlade dem med stor respekt. Kyrkomötet var till för att lösa tvisten mellan Fotios och Ignatios och legaterna tillsammans med de andra på kyrkomötet kom fram till att Fotios var den rättmätige patriarken, vilket Nikolaus I vägrade acceptera. Han upphävde legaternas beslut eftersom att legaterna ansågs ha överträtt sina befogenheter. Ignatios blev erkänd som patriark vid ett kyrkomöte i Rom år 863 som påven ledde själv, samtidigt som Fotios fråntogs all prästerlig värdering. Eftersom Konstantinopel inte lade någon vikt i detta beslut svarade de inte på Nikolaus I brev trots att påven senare uttryckte att han har makt över hela jorden och därmed alla kyrkor. Efter denna konflikt skapades en offentlig oenighet mellan Rom och Konstantinopel.

Genom att Nikolaus I upphävde legaternas beslut för att sedan ta ett beslut på egen hand, ansåg Konstantinopel att han gått emot kanon tre som fastställdes vid kyrkomötet i Sardica redan år 343. Denna kanon säger att påven kan besluta om omprövning när en biskop fått en fällande dom, men han har ingen rätt att ensam ompröva och ta ett slutgiltigt beslut. Påven hade därmed, enligt Konstantinopel, uppträtt på ett oförsvarligt och okanoniskt sätt när han la sig i ett annat patriarkats angelägenheter. Striderna kring Fotios och påvedömet fortsatte och enligt Ware var Fotios aldrig ute efter en konflikt med påvestolen.⁵¹

⁵⁰ a.a., s. 69ff

⁵¹ Ware, 2000, s. 58ff

Därefter låg striderna på is mellan Konstantinopel och Rom fram till mitten på 1000-talet på grund utav interna problem på varje sida. Konstantinopel meddelade inte längre valet av nya patriarker till påven och han nämndes inte längre i ortodoxa kyrkans riter. Konstantinopel och Rom hade nu blivit två kyrkor.

På 1040-talet tvingade påven på den latinska riten på kyrkorna i Sydditalien samtidigt som han bestämde att alla spår av östligt inflytande skulle försvinna därifrån. För att lyckas med detta behövde påven hjälp, vilket han också fick från normanderna. Det dröjde dock och inte lång tid innan han behövde hjälp från Konstantinopel mot normanderna. Mikael Kerularios, som var patriark i Konstantinopel vid denna tid, vägrade eftersom han inte ville bli involverad i maktpolitik. Han gjorde inte problemet bättre då han tvingade den ortodoxa riten på de latinska kyrkorna i Konstantinopel. Samtidigt fördömde han flera av Roms bruk. Fördömandet gällde bland annat användandet av ojäst bröd, kraven på prästcelibat och användandet av Filioque. Maktkampen mellan Konstantinopel och Rom fortsatte.⁵²

4.4 Schismen 1054

När Konstantinopel fick krav från normanderna om att de grekisk talande kyrkorna i Italien skulle rätta sig efter latinska regler svarade Konstantinopels patriark Michael Kerularios med att de västliga latinsk talande kyrkorna i Konstantinopel i så fall skulle anta grekiska seder. När patriarkens krav inte godkändes stängde han år 1052 de västliga kyrkorna i Konstantinopel. Ett år senare skrev dock Kerularios ett brev till påven som en början på att lösa konflikten som uppstått. Påven Leo IX skickade år 1054 tre av sina legater till Konstantinopel för att lösa konflikten.⁵³ Kardinal Humbert, biskop av Silva

⁵² Holmes och Bickers, 2006, s. 84

⁵³ Jfr detta med Zernov, 1955, s. 26 som skriver att påven Leo IX hade dött i början på 1054 och att kardinal Humbert agerade på eget initiativ. Jfr också med www.ne.se där det står att kardinal Humbert åkte till Konstantinopel då påven Leo IX inte kunde utöva sitt ämbete eftersom att han hade blivit tillfångatagen av normanderna, se [http://proxy.hik.se:2554/jsp/search/show_section.jsp?i_art_id=AE9227&i_word=1054&i_h_text=1&i_rphr=\(1054\)%20OR%20\(1%200054\)](http://proxy.hik.se:2554/jsp/search/show_section.jsp?i_art_id=AE9227&i_word=1054&i_h_text=1&i_rphr=(1054)%20OR%20(1%200054)) Det verkar som att Humbert åkte på eget initiativ. Texten är skriven av docent Per Beskow.

Candida, som var den främste av de tre legaterna agerade dock på eget initiativ då han lade en bannlysningsbulla mot Kerularios på altaret i Sofiakyrkan.

Grekerna anklagades i detta dokument för bland annat utelämnandet av Filioque i trosbekännelsen. Detta framställdes som en stor seger för Roms biskopssäte av Humbert och Kerularios svarade genom att förklara Humbert i bann. Denna bann gällde endast Humbert och inte den romerska kyrkan.⁵⁴ Något som Zernov och Ware inte skriver om, till skillnad från Holmes och Bickers, är dock att Kerularios skrev ett rundbrev där han fördömde Rom och förklarade att han höll fast vid renlärigheten, det vill säga den ortodoxa tron. I brevet betonade han också att Rom och Konstantinopel hade gått olika vägar i årtal och att en försoning mellan dem inte var nödvändig och inte heller önskvärd.⁵⁵

Kejsaren Konstantin IX, som var verksam år 1042-1055, hoppades på att påven skulle återupprätta freden och samhörigheten mellan Rom och Konstantinopel så han sände sina legater med många gåvor till Rom, enligt Zernov. Konstantin IX menade att det som hänt bara var en tillfällighet. Hans hopp om fred mellan Konstantinopel och Rom hindrades dock med framgång av normanderna som var fast beslutna att förhindra de två städerna från att försonas. Normanderna som var i full fart att erövra land runtomkring Rom, som till exempel Sicilien, började nu även angripa landområden kring Konstantinopel. Under tvåhundra år lades olika förslag fram och hel del förhandlingar pågick mellan Konstantinopel och Rom. Samtidigt som förhandlingar pågick försökte normanderna förhindra försoningen. Den slutliga brytningen mellan Konstantinopel och Rom uppstod efter korsfararnas ankomst till Konstantinopel år 1204.⁵⁶

Enligt Zernov trodde korsfararna att kristendomen kunde spridas genom korstågen och han påstår att uppfattningen att det både var tillåtet och rekommenderat i den kristna läran att plundra, pina och mörda människor rådde bland korsfararna. Den ortodoxa kyrkan i och runt omkring Konstantinopel fruktade det värsta när de fick kännedom om korstågen

⁵⁴ Ware, 2000, s. 63f

⁵⁵ Holmes och Bickers, 2006, s. 85

⁵⁶ Zernov, 1955, s. 26f

som var på väg. Kristna inom den ortodoxa kyrkan runt omkring Konstantinopel blev under korstågen behandlade som om de bekände sig till en främmande religion och de fick lida medan korsfararna försökte omvända dem till romersk-katolska kyrkan. Den 13 april 1204 kom den avgörande splittringen mellan Konstantinopel och Rom då Konstantinopel plundrades.⁵⁷ Detta skedde under det fjärde korståget och det slutade med att korsfararna upprättade då ett latinskt kungadöme i Konstantinopel. Även om detta kungadöme upphörde redan år 1261 var splittringen av kyrkans enhet ett faktum.⁵⁸

⁵⁷ Zernov, 1955, s. 27ff

⁵⁸ Ware, 2000, s. 65f

5 DISKUSSION

Konflikterna mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan har varit många och de flesta väldigt utdragna. Vad har man lyckats åstadkomma under alla kyrkomöten och tvister man haft? Katoliker och ortodoxa firar än idag påsk vid olika tidpunkter, man är fortfarande inte enig om Kristus natur eller om Filioque är giltigt eller inte och så vidare. I vissa fall har det varit svårt att avgöra hur betydelsefull en viss konflikt har varit för den gemensamma splittringen eftersom författarna ibland lägger olika mycket fokus på en och samma konflikt. Ett exempel på detta är konflikten om Filioque.

I sin bok om den katolska kyrkans historia skriver Holmes och Bickers inte särskilt mycket om denna konflikt. Påvedömet är en stor del av den katolska kyrkan och det är just där Holmes och Bickers har fokus, de skriver mest om hur den har utvecklats från påve till påve. Därför kan man fråga sig hur betydelsefull konflikten om Filioque är för den katolska kyrkan. Holmes och Bickers kan ha flera anledningar till varför de inte berör Filioque-konflikten särskilt mycket. Å ena sidan har tillägget helt enkelt inte varit lika upprörande för den katolska kyrkan som det var för den ortodoxa eller så anses kanske inte konflikten ha en avgörande roll för splittringen. Å andra sidan kanske bokens syfte inte är att i första hand återge bakgrunden till schismen mellan den katolska och den ortodoxa kyrkan, utan mest berätta om det som är viktigast i katolska kyrkans historia. Om det är på det sistnämna sättet tyder det på att Filioque aldrig var så upprörande för den katolska kyrkan.

Ett liknande dilemma uppstår eftersom korstågen efter år 1054, då den ortodoxa folket fick lida enligt Zernov, inte berörs av Holmes och Bickers mer än att de nämner att det har skett olika korståg. Frågan är även här om det är så för att boken inte syftar på att betona splittringen så mycket. Annars kan man undra om den katolska kyrkan förnekar det som hänt eller om det inte nämns så mycket för att det bland annat var normanderna som utförde korstågen och inte romarna själva. Förnekar Holmes och Bickers korstågens betydelse och omfattning eller är det Zernov som överdriver det som hänt? Zernov som

skriver om den ortodoxa kyrkan kanske fokuserar på det för att försämra bilden av den katolska kyrkan.

Vidare berättar Holmes och Bickers om patriarken Kerularios som efter kardinal Humberts bannlysningbullar år 1054 skickade brev där han skrev att en försoning mellan Konstantinopel och Rom varken var nödvändig eller önskvärd. Detta är något som varken Ware eller Zernov nämner i sina böcker som handlar om den ortodoxa kyrkan. Nämner de inte detta brev för att de inte haft kunskap om det, för att de inte anser att det är viktigt eller för att de anser att brevet inte ens har funnits? Genom att utelämna det förminskas Konstantinopels skuld i konflikten 1054, samtidigt som Rom får skulden eftersom att man bara nämner Humberts bannlysningbullar som satte igång konflikten och att patriarken endast bannlyste Humbert. De väljer kanske medvetet att framhäva den ortodoxa kyrkan. Samtidigt kan Holmes och Bickers ha skrivit om patriarkens brev för att konflikten som satte igång den slutliga splittringen inte bara skulle bero på Roms kardinal.

Kapitlet om maktkamperna är extra långt för att alla tvister genom århundradena i princip alltid i slutändan har återkommit till maktfrågan. Både påvarna och Konstantinopels kejsare har agerat för att utöka den egna makten. En del påvar har till exempel lett missionsarbete runtomkring Rom för att omvända människor till romersk-katolsk kristendom och därmed underkasta sig påven vilket ger honom mer makt. Sedan har kejsare i Konstantinopel till exempel begärt högre skatter av Rom för att få mer kontroll. Ingen av sidorna är därmed oskyldig. Även om varje strid oftast haft en huvudperson i antingen Konstantinopel eller Rom kan man inte påstå att det alltid har varit ena sidan som ansvarat för flest strider. De har båda i slutändan lika del i dramat.

Man kan fråga sig hur påvar och patriarker kan bli fiender för maktens skull. Även om Jesus var Guds son och hade förmågor som ingen annan hade, blev han aldrig en maktgalen person. Gud har i Bibeln bestraffat människor för högmod och liknande så splittringen mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan kanske är Guds straff mot påvarna och patriarkerna?

Kristendomen är en religion som står för kärlek, att man ska hjälpa sin nästa, behandla andra som man själv vill bli behandlad och så vidare. Hur kan det då komma sig att biskopar, som ska vara förebilder för kristna i deras tro, kan vara delaktig i kamper om makt som i slutändan splittrar en enad kyrka? En grund för den kristna tron ligger i hur man ser på Kristi natur vilket skapat många oenigheter. Under flera århundraden har kyrkans lärda tvistat fram och tillbaka för att få fram en gemensam definition av hans natur. Trots att de stundvis varit överens har konflikterna alltid blossat upp på nytt. Hur kan det bli så stora konflikter som i slutändan tillsammans med andra händelser leder till att en religion splittras? Både den ortodoxa och den katolska kyrkan anser att just deras kyrka tolkar Bibeln på det enda rätta sättet, men hur kan man avgöra vad som är exakt rätt när det handlar om tolkningar?

Relationerna mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan efter splittringen skildras också på olika sätt i olika böcker. Zernov framställer det som att den katolska kyrkan bara vill försonas på deras villkor, att den ortodoxa kyrkan ska släppa alla sina traditioner och regler och bli katolska utan några invändningar. I *Katolska Kyrkans Katekes* står det å andra sidan att den katolska kyrkan redan har en djup gemenskap med den ortodoxa kyrkan och att det inte är mycket som krävs för att de ska bli en fulländad gemenskap. Om det är 'rätt dop' som saknas eller något annat framgår dock inte. Jämför man dessa två beskrivningar framstår Zernovs beskrivning som mycket negativ. I katekesen verkar den katolska kyrkan acceptera den ortodoxa kyrkan medan Zernovs beskrivning tyder på att den ortodoxa kyrkan är ett offer för den katolska kyrkans hot och tvång och därmed ogillar den katolska kyrkan.

Zernovs negativa inställning till den katolska kyrkan både vad gäller relationerna mellan kyrkorna och korstågen, som jag nämnde tidigare, kan bero på att han kanske skrev sin bok *Den ortodoxa kyrkan* under en period då relationerna mellan kyrkorna inte var särskilt vänskapliga. År 1966 gjorde patriarken Athenagoras och påven Paulus VI ett gemensamt uttalande då de tog tillbaka bannlysningarna från år 1054 och Zernovs bok kom ut år 1955. Relationerna mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan kan alltså ha

förbättrats efter att Zernov skrev sin bok. När Zernov sedan skriver att kyrkorna kan försonas om de lär känna varandra och börjar lita på varandra blir bilden dock helt plötsligt mycket positivare. Då lägger han skulden för att de inte försonats hos båda kyrkorna eftersom att båda kyrkorna behöver lära känna varandra och inte bara den katolska kyrkan som behöver lära känna den ortodoxa.

En negativ bild av relationerna mellan kyrkorna återfinns även på den grekisk ortodoxa kyrkans officiella hemsida i Sverige. Där står det att patriarken Athenagoras gemensamma tal med påven Paulus VI inte accepterades av alla ortodoxa och att patriarkens namn tillfälligt slutade att äminnas i alla kloster på det Heliga Berget Athos. Varför uttalandet ogillades framgår dock inte på hemsidan men det väcker många frågor. Det verkar som att klostren inte vill se en försoning mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan. Frågan är i så fall varför de inte vill det. Har klostren en negativ inställning till den katolska kyrkan? Ware skriver dock endast att det var konservativa ortodoxa i Grekland som inte accepterade Athenagoras uttalande. Det innebär kanske att den grekisk ortodoxa kyrkans beskrivning av ogillandet på den officiella hemsidan inte är representativ för alla ortodoxa kyrkor. Sådana skilda beskrivningar gör det svårt att veta hur relationerna mellan de två kyrkorna egentligen är och vad de vill, om de vill försonas eller inte.

Splittringen mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan väcker många frågor. Hade invasioner och korståg kunnat undvikas om Rom och Konstantinopel stått enade och starka, eller hade till exempel lombarderna invaderat romarriket ändå? Hur hade kristendomen sett ut om splittringen mellan den ortodoxa och den katolska kyrkan aldrig hade skett? Hade protestantismen och andra kristna samfund uppstått om kyrkan hade fortsatt vara en enda enad kyrka? Om det i grunden var en enda stor enad kyrka hade kanske bara mindre samfund uppstått som då inte hade haft lika stor betydelse.

Även om både den ortodoxa och den katolska kyrkan genom århundradena har försökt att försonas har de aldrig lyckats. För att de ska bli enade igen krävs det kanske ytterligare några århundraden för att lyckas, om de någonsin lyckas, splittringen mellan dem var

kanske oundviklig. Frågan är hur världen skulle ha sett ut om kyrkorna aldrig hade splittrats eller kanske ännu intressantare är vilka förändringar som skulle ske om de enades igen. Det återstår att se om de någonsin kommer att lyckas bli enade eller om de i slutändan accepterar varandras skillnader och istället lär sig att vara vänner och samarbeta ändå. Både den ortodoxa och den katolska kyrkan bekänner sig trots allt till samma tro.

6 SAMMANFATTNING

För snart ett tusen år sedan skedde en splittring inom kyrkan som skapade dess två största grenar nämligen den ortodoxa och den katolska kyrkan. Kamperna mellan dem har varit både många och långa och de har aldrig riktigt lyckats att enas och vara sams. Beslutstagarna verkade flera gånger enas om en definition av Kristi natur men det slutade alltid med att konflikten blossade upp igen efter en tids lugn. Andra konflikter verkade aldrig vara lika allvarliga för den katolska kyrkan som det var för den ortodoxa kyrkan som till exempel användandet av Filioque eller inte. Vad biskoparna, påvarna, patriarkerna och kejsarna än bråkade om, oavsett om det handlade om Kristi natur eller om Filioque, så var det i slutet en kamp om makt. Båda sidorna gjorde vad de kunde för att öka den egna makten och det hela ledde till att en enad kyrka splittrades. Många människor fick lida och resultatet blev en splittrad kyrka som aldrig lyckats komma över det som hänt.

Representanter från både den ortodoxa och den katolska kyrkan har genom århundradena försökt försonas men aldrig lyckats. Försoningsförsöken har heller inte alltid varit uppskattade av alla. En försoning kanske inte är önskad av alla och det är kanske inte heller möjligt att läka sår som funnits i flera hundra år. Författare i ämnet har olika mycket fokus på olika händelser som lett till splittringen vilket ger en bild av två kyrkor som inte är eniga om vems fel splittringen var eller om vilka händelser som var mest avgörande. Eftersom både den ortodoxa och den katolska kyrkan har skyllt splittringen på varandra är en försoning kanske inte är så lätt att nå. Det är ingen som vet om de någonsin kommer att kunna lägga det som hänt bakom sig eller om de för evigt kommer vara fiender. Om både den ortodoxa och den katolska kyrkan har viljan att försonas och bli enade igen borde ingenting kunna hindra dem.

7 BIBLIOGRAFI

7.1 Tryckta böcker

- Artman, Per m.fl., 1988, *Ortodoxa kyrkans tro och liv – I Sverige*, Malmö: Team Offset
- Chadwick, Henry, 2003, *East and West: The making of a rift in the church. From Apostolic times until the council of Florence*, New York: Oxford University Press Inc.
- Chidester, David, 2000, *Christianity – A global history*, New York: HarperCollins Publishers
- Florén, Anders och Ågren, Henrik, 1998, *Historiska undersökningar – Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*, Lund: Studentlitteratur
- Holmes, J. Derek och Bickers, Bernard W., 2006, *Katolska kyrkans historia*, översättning av: Ylva-Kristina Sjöblom, Malmö: Tryck Princo Team Offset och Media i Malmö AB
- Olivestam, C. Eber m.fl., 2002, *Från kyrka till wellbeing – Handbok i kyrkokunskap*, Lund: Studentlitteratur
- Persson, Per Erik, 1967, *Kyrkorna i världen – Ekumenik i dag*, Lund: Gummessons Tryckeri AB
- Romersk katolska kyrkan, 1996, *Katolska Kyrkans Katekes*, Malmö: Team Offset
- Svenska Akademien, 1998, *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket*, Norge: AIT Gjovik AS
- Ware, Kallistos, 2000, *Den ortodoxa kyrkan*, översättning av: Gunborg von Schantz, Bjärnum: TA-tryck
- Zernov, Nicolas, 1955, *Den ortodoxa kyrkan – med särskild hänsyn till den ryska kyrkan och dess förhållande till Nordens kyrkor*, Örebro: Johnson Hill AB

7.2 Internet

www.ne.se direktlänk:

[http://proxy.hik.se:2554/jsp/search/show_section.jsp?i_art_id=AE9227&i_word=1054&i_h_text=1&i_rphr=\(1054\)%20OR%20\(1%20054\)](http://proxy.hik.se:2554/jsp/search/show_section.jsp?i_art_id=AE9227&i_word=1054&i_h_text=1&i_rphr=(1054)%20OR%20(1%20054)) *Brytningen mellan romersk-katolska och grekisk-ortodoxa kyrkan*, sidan senast uppdaterad: 2008, datum och tid för när informationen hämtades: 2008-05-28 kl. 10.40, sökord: 1054, texten skriven av: docent Per Beskow

<http://www.oikoumene.org/en/who-are-we/background.html> *The WCC and the ecumenical movement*, sidan senast uppdaterad: 2008, datum och tid för när informationen hämtades: 2008-05-18 kl. 15.20

<http://www.oikoumene.org/en/who-are-we/background/frequently-asked-questions.html#c14043> *Frequently asked questions: How many member churches does the WCC have now?* sidan senast uppdaterad: 2008, datum och tid för när informationen hämtades: 2008-05-18 kl. 15.20

<http://www.ortodoxkyrkan.se/omort/Gk.htm> *Vilka är gammalkalendariker och vad vill vi? Den Ortodoxa Kyrkan under 1900-talet*, sidan senast uppdaterad: okänt, datum och tid för när informationen hämtades: 2008-05-14 kl. 16.30